

Այո՛, բաւական չէ միայն փող և հարստութիւն

նէին հայերին, թէ արդեօք հնարաւոր է այս պայմաններում գործ շարունակել:

Խմբագրութեանս բոլոր մատենաները և փաստաթղթերը բաց են անխտիր ամենքի համար առաւօտեան 10¹/₄ ժ. մինչև 2¹/₄ ը:

Ոչ կոկորդիլոսի արտասուքներ, ոչ փարիսեցիութիւն. խնդիրը դնում ենք բացարձակ և որոշ: Կամենում էք, հայեր, որ Աղբիւր տմսագիրը և Տարագ լրագիրը հրատարակեն ճոխ և կանոնաւոր, թէ ոչ:

Եթէ այո՛, այդ դէպքում մեզ անհրաժեշտ է 3000 վճարող բաժանորդ և ոչ 267:

Կոմենտարիաներ հարկաւոր չեն:

Յ. Եւս

Տարագը ինք ծրագրով կրակեմք հրատարակել առաջիկայ կոյտններէ կիսից:

Հ Ա Լ Ա Ծ Ա Ն Ք

Բարինների դէմ*)

(Սեպտեմբերի 10-ին)

Օրից օր Պարսկաստանի խորքերից

*) Տես Տարագ № 27:

Հարհուրելի լուրեր են գալիս, սոսկալի նկարագրութիւններ՝ Իրանի խուլ անկիւններում կատարած բարբարոսութիւնների առթիւ: Կառավարութեան վարչութեան դէմ բոլորքուհի կողմէ՝ Իրանց սրտի մաղձը թափում են թշուառ և անպաշտպան բարիների գլխին, որոնք համաձայն իրանց վարդապետութեան շարին հակառակելու, թշնամու դէմ գէնք բարձրացնելու իրաւունք չունին և տանում են ամեն բան, հալածանք, հարստահարութիւն, ծեծ, տանջանք, վէրք, կախաղան և մահ ամենայն համբերատարութեամբ: Միակ դէպքը աղօթքն է, բարի խնդրածն է Բէհաուլլահից, որ հակառակորդների աչքը բանայ, ճշմարտութեան ճանապարհը ուղղէ, հեռացնէ սրտից ատելութիւնը և հանրամարդկային եղբայրութեան սիրով զեղէ իրանց դահիճների սիրտը, որ ճշմարիտ սիրով այնպէս իրար սիրեն, որ յաշիտեան իրար դէմ էլ նախանձ ու ատելութիւն չըզգան, իրար համար այնպիսի քաղցր զգացում տածեն, որ իրար ինչքը յափշտակելուց դադարեն: Պարսից կառավարութիւնը ականատես եղաւ, համոզեց, որ իրաւի Բէհայիներն երբէք չեն մեղանշում իրանց Քիթաֆի—Ազդէ՛ սի դէմ, կուրբաբար հետևում են այդ սուրբ դրքի պատգամներին և ոչ միայն երբէք չեն դիժնախ իրանց պետութեան դէմ ընդդիմադրելու բռնի ոյժով, այլ երբէք չեն ձեռք տալ գէնքի, իրանց անձերը պաշտպանելու Իսլամի ֆանատիկ կղերի և սրանց զրգուած մոլեռանդ ու կոյր ամբողջի դէմ:

Վերջին տեղեկութիւնների համեմատ եղզի, Արդաբանի և Թաֆթուի կոտորածների թիւը 163 հոգի է, կին, երեխայ և հասակաւոր: Բայց կոտորածների մանրամասնութիւնները քսոմենի և չըլւած են: Մարդ փշարազուտ է երբ կարգում է Բէհայի հետևորդների նամակ-

ները, որոնք իրանց կրօնակիցների օգնութեան և աջակցութեան են դիմում, որբերին, այրիներին, անտէր մատղաշ—մանուկներին խնամելու համար:

Բարբարոսութիւնների նկարագրութիւնները այնպիսի ահռելի տեսարաններ են ներկայացնում, որոնք ոչ միայն մարդակերների, այլ ներոնական ինքնակալների և համիդական խալիֆների հրէշաւոր շարագործութիւններին գերազանցում են:

Եղզի միւշտէիդի և Նրա թալարանների հրամանը չըկատարելու, այսինքն իր աստածութիւնը՝ Բէհայի չըհայտնելու համար, մի մարդու կաշին քերթում են, կովի կաշին քերթելու նման: Իսկ շարագործութեան ենթական առանց մերմունջի տանում է այդ տանջանքը, մինչև հողի տաւանդելը:

Մի ուրիշ անձնաւորութեան ողջ ողջ մի կարթից կախում են և մտադրածի սաթիքով մանր կտոր կտոր կտրտում են: Այս զարհուրելի տանջանքը քիչ համարելով, մի թալարա գալիս է այդ թշուառ աչքերն է հանում, որից յետոյ մեռնում է Բէհական մարտիրոսը:

Երկու անւանի կանանց սախաւում են ուրանալ և հայտնել իրանց կրօնապետին՝ Բէհաուլլահին, որպէսզի օրանց տիրելով՝ ախտնդները յափշտակեն նրանց ամբողջ գոյքը: Երբ կանայք հերոսաբար դիմադրում են, նրանց շարաշար ծեծում են մահակներով և մարակներով: Երբ ախտնդներն այս միջոցով էլ չեն հասնում նպատակի, կրակի վրայ շինկացնում են պղնձի թաւաններ և զրանցով խանձում ողբալիներ թիկունքներն ու փորերը: Կանանց ընդդիմութիւնից յուսահատ, պնդապէս ախտնդները նախ են լցնում այդ Բէհական մարտիրոսահիւրների վրայ և կրակում, վառում, այրում:

Քսոմենիւրդ դարում գաղափարի այս հե-

ղոսահիւրների անվահեր ընթացքը մարդու մէջ սպանում է այն բոլորը թերաշուտութիւնները և կասկածանքները, որոնք ծնունդ էին արել քրիստոնէական սրբերի և մարտիրոսների նկարագրութիւնները կարգալուց: Եթէ այս նիւթապաշտ դարում գաղափարի հերոսներն ու հերոսահիւրները Բէհական համար այս տանջանքերը կրելով սիրով տանում են շարաշարանքները, իրանց նպատակին հասնելու համար, իրանց խիղճը չըբեռնաւորելու համար, ինչի չըպէտք է հաւատալ, որ քրիստոնէութեան մարտիրոսները, առաւել ևս ամբապնդած իրանց Քրիստոսի խոտուններով, չըպիտի դիմադրէին ներքին ու Յուլիանոսներին:

Եթէ գիտենանք, թէ ինչպէս Բէհաուլլահը կնոջ խալամական ստրկական վիճակից ազատելով, բարձրացրել հասցրել է մարդուն, հաւասարացրել, եթէ գիտենանք, թէ ինչպէս Բէհայի պատառելով, վերցնելով իսլամի կանացի մոլեքօղը, կնոջ ձայն է տալ հասարակական հարցերի վճիռներում, լազմակնութիւնը ջնջել և միակնութիւնը սահմանել պիտի կարողանանք հաւատալ, թէ կինը այդ ուր դասանքի գաղափարով տալով իր զոհունակ է ոչ միայն տանի իսլամի շէյխութի աշակերտների դարհուրելի տանջանքները, այլ պատրաստ է աւելի մեծ հրաշքներ կատարելու:

(Պըշաւունակել)

ՄԵՐ ԵՒ ՆԵՐՈՒՊԱԿԱՆ ԿՈՒՐՈՐՏՆԵՐ

(Չարունակութիւն*)

Աւստրիայի ամառային նշանաւոր կուրորաները են Կարլսբադ (Carlsbad)

*) Տես Տարագ № 27:

ունենալ, պէտք է և նրան վայելել, գործածել և նրա բաղդը անօրինել խմանալ: Մեր մէջ թէ և բարեգործներ խիստ շատ են եղել և նոյն խիլ նախիջնանի հայ գաղութին իր բարեգործների թիւը տասնեակներով է համարում, բայց Սանասարեաններ խիստ քիչ են եղել, Յովսէփ Իգմիրեանցի օրինակին քչերն են հետեւել: Մեր բարեգործներից մի մասն իրանց բարեգործութեան կատակներն այնպէս են շինել, որ նրանց թողած գումարները կամ խաղառ չեն հասել իրանց նպատակին, ինչպէս մեր հնդկական բաղմաթիւ կառնիքը, կամ դատի ու բողոքի առարկայ են եղել և, փոխանակ օրհնութիւն ստանալու յետադանքից, հայհոյանք և անէծք են ժառանգել, մի մասն էլ իր ունեցածի բախտըն այնպէս է անօրինել, որ ծառայել է աւելի հասարակութեան մի մասի օգտին, քան ընդհանուր, ինչպէս հռչակաւոր Սամուէլ—Մուրատի և Ռափայէլ Ղարոմեանի կտակները, մի մասի արած կտակներով էլ նրանց կարողութիւնը միայն ժամանակաւորապէս ծառայել և ծառայում է բուն նպատակին, ինչպէս Աղաբաբեանները, Լազարեանները, Գողոյեանները և միւս շատ շատերը: մի մասն էլ, վերջապէս, այնպէս է արել, որ անգիտակցաբար աւելի է աւել մտանաւոր անհասանելի մեծ ծաւալով օգտւելու ընդհանրութեան օգտին թողած բարեգործութեան դոմարները: Ի՞նչ է պատճառը: Կարծում ենք, որ, նախ, մեր բարեգործները չեն ուզում իրանց կենդանութեան ժամանակ վայելել իրանց բարեգործութեան արդիւնքը, երկրորդ, նրանք անհեռաւոր են և մեծ մասով զրկւած ազգի գոյութեան և յարատեւութեան պայմանների գիտակցութիւնից, երրորդ, զրկւած են սրտացաւ, ձեռնհաս, անաշու, անշահասէր և լայն հայեացքով խորհրդատուների ընդունակութիւնից, յատկաւ ինչից: Ահա մեր առաջ բարձրանում է այն մի բարեգործ անձի գերեզմանի մի նոր թումբ: Սրբուհի Գողոյեանը չըկարողանալով վայելել իր ունեցածն իր կենդանութեան ժամանակ, իր մահից յետոյ էլ մի այնպիսի կարգադրութիւն արեց, մի այնպիսի կտակ թողեց, որով,

բացի նրանից, որ օրհնութիւն չըպիտի ժառանգէ, այլ և մեծամեծ շարքերի պատճառ ևս պիտի լինի տեղի հայ հասարակութեան համար:

Մեր գուշակութիւններն արդարացան. կռիւ, անէծք, հայհոյանք, դատաւարութիւններ, տուլութիւն ու թշնամութիւն, դրանից յետոյ ամբողջ երկու երեք տարի ազմկեցին, վրդովեցին նախիջնանի պէս հեռաւոր քաղաքի հայ գաղութի անգործութիւնը, շրտեցին նրա բարոյական ոյժերը և երկար ժամանակով անընդունակ դարձրին նրան գիտակցական, ինքնաճանաչ գործունէութեան: Թէ և կրտակից հասարակութեան համար առաջ եկած նիւթական վնասն այնքան էլ մեծ չէր, որ արժենար այնքան աղմուկ բարձրացնելուն, նախիջնանի հասարակութիւնըն էլ բարոյապէս այնպէս մաքուր չէր, որ այնքան վրդովէր տեղի ունեցած գէպի յատկութիւնից, բայց հետեանքն անհամեմատ մեծ եղաւ: Այդպիսի կարեւոր այն է, որ տիկին Գողոյեանի անխորհուրդ կտակը ծառայեց իբրեւ կայծ, որից բռնկեցան մինչև այդ ժամանակ թաքուն պահած կրքերը, և իբրեւ խմորոց, որով մոկարդից խռովութեան ամբողջ խմորը: Նախիջնանի հայ գաղութին իր մէջ կենդանացած մի համայնք է, նրա առաջաւոր մարդիկը, գործի գլուխ կանգնած անձիւքը, կամ հասարակաց նախադնիքը, որանց յետեւից գնում է և բոլոր ժողովուրդը, ամենքն էլ կապւած են միմեանց հետ ազգակցական, խնամակալ, նիւթական և բարոյական կապերով ու շահերով: Բնական էր, որ, քան, որ մի հասարակական հաստատութեան մէջ կատարւածն անհետանք չըմար և միւսի վրայ, մի հասարակաց գործի արածը, գործածն աղղէր և միւս գործի վրայ և այդպիսով մէկմէկու վրայ ազդելով, մէկմէկու քաշեւելով, բոլորեքեան էլ նետէին կռիւ ասպարէզը: Գողոյեանի գոյրոց, եկեղեցական հոգաբարձութիւն, քաղաքային վարչութիւն, քաղաքագլուխ և իրաւասուններ բոլորը և բոլորեքեան խառնեցան միմեանց և տարիներով ամբարւած մաղձը թափեցին միմեանց վրայ: Բայց թողնենք այդ տխուր պատմութիւնը, որի

մէջ հասարակութեան օգուանքը, ժողովրդի բարոյական շահերը վերջին տեղն էին բռնում և ետը, անձը կիրքն առաջին, չենք խօսում արդէն այն բանի մասին, որ հեռատեսութեան պայմաններն իսպառ վերացել էին և միմեանց դէմ մաքառելու համար գործ գրած միջոցների մէջ խորութիւն բնաւ չէր լինում:

Հանգուցեալ բարեարարին, զոնէ, օրինակ առնել իր ամուսնուց, որի յիշատակն այնքան սրբութեամբ նա պահում էր, որի արածներին այնքան մեղաւորութեամբ հետևող էր ուզում լինել: Մեր խորի համոզմունքով հանգուցեալ Մկրտիչ Գողոյեանի կտակով էլ նրա թողած կարողութիւնը միայն ժամանակաւորապէս կարող է ծառայել իր բուն նպատակին, բայց այնուամենայնիւ ահապէս տարբերութիւն կայ նրա և կնոջ թողած կտակների մէջ: Մկրտիչ աղայի կտակը գրւած է լայն հայեացքով, ընդարձակ ըմբռնումով, անաշու և գործի օգուտը միայն ի նկատի առնելով: մի հանգամանք, որ միայն պատիւ կարող է բերել նրա գրողին. ոչ ապաքէն կարելի չէր հանգուցեալ Գողոյեանի կից պահանջել, որ նա այնպէս ճշտութեամբ ճանաչէր մեր կարող կնոջ ճանաչել, ինչպէս որ մենք պէտք է ճանաչենք: Սրբուհի Գողոյեանի կտակը, բացի նրանից որ ունի Մկրտիչ աղայի կտակի բոլոր թերութիւնները այլ և ունի այն խոշոր պակասութիւնը, որ նրանով մեղաւորանալի խոշոր գումար կարւում է աղքատ մանուկների բերանից և սեփականութիւն է դառնում մի մասնաւոր, այդ գումարին շատ էլ կարելի չէր անձի: Եւ գիտ. հանգուցեալ բարեարարին չըջնարատողներն եղել են հայ մարդիկ. դրանք, այդպիսիներն են խորհուրդ տալը, գրանք են կազմել կտակը. և այդ պէտք է կարգաւ ու տեսնել, թէ ինչպիսի վարպետութեամբ, ինչպիսի նրբութեամբ:

Այո, հայի խելքը միայն հասնում է իր անձնական վարպետութեամբ անօրինելու գործին, իսկ ընդհանուրը—թմր կորչի նա, շարժ էլ դրա համար խելք մաշել:

Փրանկ
բադ
(Teplitz)
ichenb
ուեն
հիանա
շատ է
վիլյան
կէսը
յի լին
ամեն
Միջա
կարող
րում:
ձեզ
րում:
Պըշ
bourg
շարա
րով:
է և
նոցն
և այ
այստ
բուր
Բադ
կայն
Աւ
նոցն
(Me
պոն,
նրա
թու
անց
րով,
ին
երկ
դէկ
անց
խա
թան
այնք

ձակ
192
կան

—Ճշմարիտ, կարելի է կարծել, որ մեր «պաշտպանը» անուի է քննությունահան դպրոցի դասընթացը...

թագադրութիւնն, ինչպէս որ անշուշտ այսուհետեւ հասարակարար կանոնադրութիւնն Վազգայ «հրէից թագադրութիւնը», որ անուանի քաղաքագէտներն ու գրադէտները վաղուց գուշակում էին, այլ ևս ցնորք չէ: Անգլիան (ինչպէս որ հեռագիրները ծանուցին) — բացարձակ կերպով չնորոշեց հրէութեան իւր կրկնման մի մասը Արեւելեան Աֆրիկայում, ինքնօրէն գաղութ կազմելու համար, իր գերագոյն պաշտպանութեան ներքոյ:

Այդ բանից առաջ դարձեալ նորն Անգլիայի շանդալ փորձ եղաւ, որ հրէաները պատասխարին Անգլիայի թերութեանը, բայց հետախուզութիւնները հաստատեցին, որ տեղը իսպառ անջրկել է, ուստի և այդ ծրագիրը թողնելով, փոխանակ Սինայի թերակղզում հրէաներին առաջարկեց իւր սեպհական հողերը:

Երազմանքի մէջ լրիւ տալած է անգլիական գաղութների նախարարութեան տալ՝ քաղաքացիական իրի նախաձեռնական կարգադրող մասնաժողովի նախագահ Իրիքերիքսի հետեւալ բովանդակութիւնով:

Նախաձեռնի նախարար պ. Չեմբերլենը, ուղղել էր արտաքին գործոց նախարար, լորդ Լանգտոնին, ձեր նամակը, որի մէջ գրւած է պայմանագրի այն նախադիմը, որ համաձայն գոկառու ձերցի առաջարկութեան, պէտք է կազմուի անգլիական տէրութեան և հրէական գաղութականութեան պրամատան հետ — արեւելեան Աֆրիկայում հրէական գաղութի հիմնելու մասին:

Նորին պայծառութիւնը յանձնարարեց ինձ տեղեկացնել ձեզ, որ ձեր նախադիմը քննուեցաւ նոյնքան ջանասիրութիւնով, որքան ջանասիրութիւնով աշխատեցինք քննում է միշտ հրէական ազգի դրութիւնը բարեօրէնում համար ամեն մի լուս կազմած նախադիմ: Բայց ժամանակը կարճ էր և այդ պատճառով չը

յաջողեցաւ իմաստասիրել գործի լարմանը մանրամասնութիւնները և բանակցել տէրութեան Աֆրիկայի ներկայացուցիչների հետ, որպէսզի հնարաւոր լինէր հիմա իսկ նրա մասին վերջնական կարծիք յայտնել:

Նախարար Լանգտոնը կարծում է, որ հրէացոյց գաղթականութեան պրամատանը պէտք է ուղարկել արեւելեան Աֆրիկա մի քանի մարզկանց, որ քննեն, թէ կայ այնտեղ բաւականաչափ ազատ երկիր, այդ նպատակին յարմար Դրական պարագայում տէրութիւնն իրան բախտաւոր է համարելու, մոլ ձեզ ամեն կերպ հեշտութիւններ, որպէսզի դառնալ տէրութեան ներկայացուցիչներ հետ ի միասին կարողանայիք իրադրութիւն ձեր մտադրութիւնը, համաձայն այն կարծիքների, որ կրկնուէր դրա մասին սիօնական համաժողովը (կոնգրէսը): Նիթզը անուի հողի տարածութիւնն, որ պրամատան և տէրութեանն ներկայացուցիչները կարծիքով յարմար լինի բնակավայր հիմնելու համար, այն ժամանակ լորդ Լանգտոնը պարագայ է համաձայնութիւնով ընդունել հրէական գաղութ կամ հրէական երկիր-արեւելեան Աֆրիկայում հիմնելու առաջարկը:

Այս դէպքում հարկաւոր է որքան հնարաւոր է ի նկատի ունենալ տեղական ազգայնականութեան բարեբեր և սովորութիւնները:

Նախադի մանրամասնութիւնները կը քննին, երբ կրնարի համապատասխան տարածութեան հող և կրողարգեն Արեւելեան Աֆրիկայի սոսոս-սեկիւտարի հայեաղքները: Իսկ հիմնական կէտերը լինին հետեւեալները:

Անգլիան յանձնում է հրէաներին նշանաւոր տարածութիւնով մի երկիր, ուր նշանակում են հրէական պաշտօնական բոլոր բարձրագոյն կառավարութեան համար: Երկիրը կունենայ լի ու լի ա-

զատութիւն հրէական հասարակութիւնների կենցաղավարութեան վերաբերեալ օրինադրութիւններ կազմելու գործում և նոյնպէս կրօնական և ներքին վարչութեան համար: Բայց ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ հրէաների տեղական ամփոփման, չէ նախապես անգլիական տէրութեան գերիշխանական իրաւունքները, նրան է պատկանում բարձրագոյն վերահսկողութիւնը գաղթականութեան վրայ:

Ինչ ալ ժամ վաղ է լսուել բոլոր մանրամասնութիւնների և այն պարանքների մասին, որոնցով արեւել է հողը լիովին վաճառու, ի՞նչ կապալով տալու պայմաններով:

Նորին պայծառութիւնը կարծում է, որ գաղթականների տեղափոխելու ծախսերը տէրութեանը չեն վերաբերում: Այսպիսի մեծահոգութեան մեծաւոր բուրժուազական, հարկաւ, այն համաձայնեցր, որ վաղուց արդէն հրէաները խիստ մեծ քաղաքացիական և անգլիական գաղթում, և աւելի ևս պիտի չուեն Գիլլի տեղեկաց յետոյ:

Այն Անգլիան, որը բազմիցս դատաւարութիւն է իւր «խառնարտութեան», «նեղութեան», «գիշտութեան» և «ազատութեան» համար, պէտք է խոստովանել, որ արամեական մեծամեծ երկուքների ժամանակ, երբ որ պահանջվում է վրկարար մեծագործութիւններ, միշտ կանգնած է հանդիսանում իր կաշման բարձրութեան վերայ, այսինքն միշտ որպէս մեծ, բաւամիտ և մարդասէր պետութիւն է հրապարակ գալիս: Բայց առանց առաջ — լուսամիտ:

Հասկանալով, որ ոչինչ չա՛հ չըկայ անգադար լով երկար ու բարակ խօսել հրէաներին գուր կերպով հաղածելու մասին, որ հրէաների սահմանափակումներից քրիստոնեաները ոչ մի օգուտ չունեն, այլ այս բանի փոխարէն ստեղծ-

ւում է տհաղին չափով հրէական չքաւութիւնն ու թշուառ դատաւարը — նա իր յատուկ վճռահատութեամբ կարում է գորդիան հանդիպել և տուում:

«Նիթզը բարեկարգեց այս ողորմելի մարդկանց վիճակը, որոնք երկրքի և երկրի տարածութեան մէջ կալս ընկած մեծացել են և ապառնում են մեր վրէժի վաթթուելու: Բոլոր ազգերը իւրեանց սոգի տալ հող ունեն, ինչպէս գործ էլ չունենան: Ամենայն պետութիւն ունի իւր երկրներում պատահմամբ ստացած աւելորդ հողեր, երկր տանք նոյնս այն, ինչ որ մեզ պէտք չեն, իսկ նոյնս կարող են օգուտ բերել և մեր սահմաններն էլ ապահոված կըլինին նոյնս արչաւանքներից»:

«Նա առաջինը օրինակ կ'առնէ և չնորոգում կ'որոշէ իմ նոր դրաւած տեղերը Աֆրիկայում: Նիթզը հարկաւոր լինի, երեւի, ուրիշներն էլ իմ օրինակին կ'ընեն ինչ...»

Ս. Մ.

Ս. Ի. Վ. Ի Տ Տ է:

«Իժմար է, ասում է «НОВОСТИ» լեթադիրը, երեւակայել տեղի ախանաւոր, աւելի փայլուն, աւելի շերտ գործունէութիւն, քան թէ մեր Սկրպէյ Իւլիովիչ Վլաստէի ֆինանսական նախարարութեան 11 ամեայ կառավարութիւնը»:

1892 թ. ճանտարարների հաղորդակցութեան նախարարութեան կառավարել Ս. Ի. Վլաստէն նշանակեցաւ ֆինանսների նախարարութեան կառավարել:

Նրա ֆինանսական առաջին բարեփոխութիւններից մէկն էր մացեն 1893 թ. արքունական կացարանական հարկը: 1898 թ. յայտարարած էր արքունական

Կարծես նա քո շտաբի սպան է... նրա օգնութիւնն անգնահատելի է:

Բոլիվարին խորհուրդ էր արւում գնալ ոչ թէ Աւաղադի, այլ Սան — Ֆերնանդոյի վրայ: Նա հետեց այդ ցուցմունքին և ճանապարհ ընկաւ Ապուրի աջ փով:

Ճանապարհը դժւար էր այն տեղերում, որոնք կարտուած էին ջրանցքներով և ճահիճներով, ուր միշտ կարելի էր մոլորուել: Բայց ուղեցոյցը երկրին լաւ ծանօթ Դիէկո Բամբրեյն էր. նա գիտէր բոլոր գետանցքները, գիտէր թէ ուղեւոր է գետինն այնքան ամուր, որ դիմանայ ոչ միայն ձիաւորների, այլ և թնդանօթների ծանրութեան տակ:

Վերջապէս երկու շաբաթեայ արագ գնացքից յետոյ, փոքրիկ գործարարը բանակ դրեց երկու ժամ հեռաւորութեան վրայ Սան — Ֆերնանդոյից, որի ամբողջութիւններն երեսմ էին 118 մետր բարձրութեան բլրի գագաթին: Պաեցի բանակը դեռ չէր երեւում և Բոլիվարը երկիւղ կրկնով մի որեւէ անակնկալ դէպքից հրամայել էր կրկնապատել յառաջապահ զորքերի գունդը և խնդրել էր օֆիցերներին անընդհատ դիտել:

Յանկարծ հեռւից լուեցան դանադան խառն ի խառն ձայներ և դրանից յետոյ բանակատեղի յետեւի մարգագետիններում երեւցան լիաներոտների երկու վաշտեր: Զիաւորները մօտենում էին ամենայն արագութեամբ, իսկ նրանց առաջից արշաւում էր վաշտի զլխաւոր սպան բարձր բռնած մերկ սուրը: Արագ շարժումով նա ցած թողեց սուր և մի ակնթարթում ձիաները կանգնեցին, քիչ էր մնում ծնկների վրայ ընկնէին և «viva la Libertad» խօսքերը դուրս թռան երեք հարիւր բերաններից:

Բոլիվարը, որ յոնքերը կիտած նայում էր, ժղաւալով գլուխ տուեց: Նայելով ձիաւորներին նա ճանաչեց, որ դա Պաեցի պաւաւոր իսկնապահների գունդն էր, Կորնելիո Մոնիոյի հրամանատարութեան ներքոյ, դա մի սպայ էր, որ իր համարձակութեամբ և

բաշխութեամբ բարձր էր ամենից:

Կորնելիո Մոնիոյը շատաւ մօտեցաւ Բոլիվարին և նրանք մի քանի խօսք փոխանակեցին:

Նրանց խօսակցութիւնն ընդհատեցաւ լիաներոտների նոր աղաղակներով. նրանք ողջունում էին Պաեցին, սրը մօտենում էր ձիաւոր զորքերի մի զորաւոր գնդով:

Քաշկելով բազմաճիւղ կանխառ ծառի տակ, զօրապետները քննում էին թէ ինչպէս յարձակեն Սան — Ֆերնանդոյի վրայ, որն Ապուրի աւազանում սպանիացիների ամենամուտը պատասխարան էր: Նրանք զոռում էին, որ վտանգաւոր պատերազմ է լինելու, որովհետեւ Իդնասիո Վալդեզը բերդն ամրացնելու և նրան պաշարելն մատակարարելու համար ոչինչ չէր խնայել, իսկ բերդապահների առում էին հայրենասէրներին:

Յետոյ խօսակցութիւնը դարձաւ Պաեցի ուղարկած թղթերի մասին և Պաեցի մասց:

— Նրա շնորհիւ մենք իմացանք, որ Մորիլիոն գնում է դէպի Վենեսուէլայի հիւսիսային կողմը և միաժամանակ Սան — Ֆերնանդոյում տեղական բերդապահ զօրքից բացի, ուրիշ ոչ չէ լինելու... հետեւապէս, յարձակումն շտապեցնելով, մենք յաջողութեան ամեն հաւանականութիւնն ունինք:

— Չառ լաւ, — պատասխանեց Բոլիվարը, — և եթէ մենք յաջողութիւն կունենանք՝ դրանով մենք շատ պարտաւոր կըլինէինք «պաշտպանին»:

Բոլիվարը և Պաեցի ուղում էին բաժանել, երբ նրանց մօտեցաւ Դիէկոն և թոյլտուութիւն խնդրեց մի քանի խօսք ասելու: Նրա հետեւից գալիս էր խիստ արեւակէզ գէճրով և օտից մինչև գլուխ ցիխով կեդատուած մի մարդ: Դիէկոն նրան ինչ որ ասաց և նա քրքրելով իր պսակային անգրաւարտիքի անթիւ պատաւաճքները, դուրս բերեց թղթի շորս կտորներ, որոնց պէտք էր շարել մի առանձին տեսակ, ծածկազերը կարգաւոր համար:

— Այս թղթերը Պաոյա Զայրաբիտային են —

ասաց Բոլիվարը: Բայց յանկարծ նրա գէճը մուպլեց:

— Կամաց, — տեղացիեց նա շնչալով դառնալով դէպի Պաեցի: — Պաեցին ինձ խիստ կարեւոր տեղեկութիւն է հաղորդում... Մորիլիոն լիմացել է, որ մենք նրան թաղարդ ենք լարել, նա հրաժարել է դէպի հիւսիս գնալու մտադրութիւնից և շտապում է Սան — Ֆերնանդոյին օգնութեան համար:

— Իսկ չի յաջողել մեզ վերջին բերդը Մորիլիոյի վաղուց առաջ:

— Վտանգի առաջն առնելու դա միակ միջոցն է... եւ որովհետեւ վտանգաւոր ձեւնաբխութիւնները ձեզ միշտ յաջողել են, զօրապետ, դրա համար էլ ես ձեզ կ'ամենաւոր առաջին յարձակումը:

— Զնորհակալ եմ... եւ ես իմ զօրքը կաշխատանք արժանի գտնել ձեր այդ պատին:

Բոլիվարը մի քանի օսկեայ գրամներ տուեց նախապաշարի, ներողութիւն խնդրելով, որ չէ կարող իր շնորհալուրութիւնն աւելի առատաձեւն արտայայտել, բայց սա յայտնեց, որ իրան արդէն առատ վարձատրել են:

Հէնց այդ երեկոյ էլ վրդովիչ լուրերը հաստատեցան երկու նոր նամակներով, որոնք բերել էին հրեղիկների ձեւով Էնրիկո Տորրիսիոյից, որը գտնուած էր Գուաբիկոյի տփին:

Միջնակուս պէս Բոլիվարը գինւորական խորհուրդ կազմեց, յայտնեց սպաններին իր մտադրութիւնները և իւրաքանչիւր խմբին իր տեղը ցոյց տուեց: Նա շատ շնորհակալ եղաւ երազացի սպաններից, որոնք նկարել էին այդ քիչ ծանօթ տեղի քարտեզը և առանձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Վլիւսմ ֆինկէյն և Լուի Գուդինիին:

— Ձեր օգնութեամբ, — ասաց Բոլիվարը, — յուսով եմ, մեր գինւորների համար դժւար չի լինի յաղթութիւն տանել... Սան — Ֆերնանդոյի պատերը շատ ամուր չեն. մեր մարտիկներից հեշտ կարելի է ճեղքել նրանց... Բարեբախտաբար սպանիական զիտային նաւատորմից հեռու է գտնուած և քաղաքին ոչ մի օգ-

արդիւնաբերութեան (ПРОИЗВЕДЬ) վրայ դրած հարկը Այդ հարկից ստացուած էր արքունական եկամուտների բաւականացումը աճումը, մասնաւորապէս 6 միլիոն: Բայց առաջին իսկ տարին այդ աղբիւրը տւեց 13 միլիոն:

Ա. Ի. Վլաստէի գործունէութիւնը ներկայացնելու համար հատորներ են հարկուած, ամենայն դէպս, սրբան ներում է մեզ սահմանափակ տեղը թւենք ամենազգեստը կէտերը:

Պարսկերէլ մարտ արքունական մասնաժողովը բարեփոխումը, Պետերբուրգի խնամատար դանձարանի փակումը, նոյն տեղի փոխառու դանձարանի բարեփոխումը, դիւզապետ գրամատոս գործունէութեան ընդլայնացումը և նրան կաւածքներ դնելու և ձեռնուած պայմաններով դիւզապետ համայնքներին վաճառելու իրաւունք տալը 1895 թ. արքունական կառավարության օրենսդրութեան հրատարակութիւնը, խնայողական կասեռների համար 5 կողմ մինչև 100 ր. մարկաներ մտցնելը: Հինգից ժողովային ընկերութիւններ և կասեռներ, դիւզապետ և դիւզապետ համայնքների գրամատոսներ: 1900 թ. բոլորովին մարած էր արդէն արքունական դանձարանի անտոկոս պարտքը արքունական գրամատոս, մի պարտք, որ հասնում էր մինչև մի միլիարդ ռուբլի: Մտցւեցաւ սակէ դրամի չորսասու թիւներ: Ի շարս այդոց գիւղատնտեսութիւնը և ագրիկուլտուրութիւնը ծաղկեցնելու գործում Ա. Ի. Վլաստէի օրով նշանակուող քայլ էր արած: Բաւական է տեսլ որ 11 տարեկան ընթացքում Առաջին թիւնը աւելացաւ 90 տոկոս և տէրութիւնը դնեց բազմաթիւ մասնաւոր ընկ. չինած երկաթուղիներ: Արշապատ Արիւրիայի և նրա շարունակութիւնը Մանչուրիայի երկաթուղու իրաւորմանը, կարող էր առանձին առած, մի հակադրական գործ համարել:

Անձ գործը արեւելահայ նոյնպէս առեւտրական և տնտեսական գործընկերի նախաձեռնութեանը: Իհարկէ, նոր աշխիւ բարձր պաշտօնի մէջ Ս. Ի. Վլաստէից ստացուելու է աւելի նշանակուող գործունէութիւնը իր ընդարձակ և հզօր հայրենիքին աւելի գործընկեր և առաջադիմութիւնն ապրու գործում:

Ա. Ի. Վլաստէն ծնւել է թիֆլիսում 1849 թ. և իր ուսման չորսնի տարեկան Եւրոպայի համալսարանում:

Ե. Գ. Պ. Լ. Ե. Ս. Կ. Ե.

Նոր նշանակուած ֆինանսների նախարար Էդուարդ Գիլարիից Պիսկէն 1872 թ. սկսած, գանադան պաշտօններ է վարած այդ նախարարութեան մէջ մինչև արքունական գրամատոսի դիւզապետի պաշտօնը, որի մէջ նա բարձրագոյն հրամանով նշանակուեցաւ բարձր և պատասխանատու ֆինանսների նախարարի պաշտօնի մէջ: Ե. Գ. պաշտօնավարութիւնը տեղի է երևում տարի և միշտ մեծ արդիւնքով, նա մերձաւոր օգնականն է եղել միշտ Ս. Ի. Վլաստէի: Վարժիք չըկայ, որ նոր պաշտօնի մէջ իր սովորական եռանդով և համարժեքով, նա առաջ է տանելու և ծաղկեցնելու է իր նախարարի սկսած գործերը:

Պեղարեսական քննիչով

Բացւած է այս սեղանին Արքունի օտերային թատրոնը պ. Ֆիլիպի անարեւելիկայով, որը նոյնպէս մասնակցում է և ներկայացումներին: Խմբի մէջ բնական է անկարող են լինել և աչքի ընկնող հզօր ոյժեր, պէտք է բաւականաճալ առայժմ նրանով, որ դեկալարն ինքը լինելով իսկական գեղարդտ հնա-

րաւոր սիրտի կայացումն էր այցելուններին տալու ամփոփ էստետիկական հաճոյք և ոչ անհատ վերաօգնելով չլայնելու հանդիսականին:

— Հայ գրամատիկ, ընկ. խմբի ներկայացումները զբոսում են կանոնաւոր Վրաստանի ընկ. թատրոնում և զբոսում ամեն անգամ շատ մեծ հասարակութիւն: Ներկայացումներն ընթանում են հարթ, բնականաւոր ընդարձակ է, իսկ խմբի մէջ մեր ամենաբարձր և փորձաւոր ոյժերն են:

— Արամայի խումբն այս սեղանին էլ իր ներկայացումները տալիս է Արտիստիկ ընկ. թատրոնում և բնակարանային մէջ ունի նորագոյն արհեստներ:

— Հետադարձութեան և քաջակերութեան արժանի ներուժներն պ. Վարչամեանի Հաւարարում կառուցած ժողովրդական թատրոնն է, որ մեր հասակների արտիստ պ. Արարեստի վերջին յայտարարութիւններով, կարծիք է մեր ցրտացան պերտաններէից և թատերականներէից մի բաւարար խումբ և կանոնաւոր ներկայացումներով հայացում իր այցելուններին:

— Թիֆ. ժողովարանում նոյնպէս արբուում են իւրաքանչիւր շաբաթ ներկայացումներ հայ լեզուով: Այստեղի խումբը թէև կազմւած է թատերասերներից, սակայն երբեմն փորձւած դերասանների ստուգութիւնն են թողնում նրանցից շատերը և հետաքրքրական դարձնում այդ ներկայացումներն էլ ու բնականաւոր երկրորդներն էլ:

— Մեզ հարկուած են, որ ա. Եւրասիական, մեծ պատի և Եւր. շաբաթների իր խմբով Բաղու. է տալու իր ներկայացումները, ապա գաղտնի յետոյ Թիֆլիսում և մեր գաւառներում: — Նրան, Նուշի, Վանձակ, Բաթում, իսկ յունիսին գնալու է կրկին Պարթի, ուր անցնող տարի ունեցել է մեծ աշդուրթիւն:

— Նրէլ, հոկտեմբերի 25-ին Չայկովսկու մահուն տոնակատարին Վոյսե-րակայնի մասնական Նրաժնական ընկերութիւնը Թիֆ. ժողովարանում, մասնակցութեամբ օր. Մարգարիտ Բարայկոնի և պ. Ն. Նիկողոսի, ի յիշատակ Չայկովսկու կազմել էր երաժշտական ժողով հանդուցեալի տեղադրութիւններից:

— Նոյն երեկոյ Արքունի թատրոնում պ. Ֆիլիպի մասնակցութեամբ նոյնպէս Չայկովսկու յիշատակին երաժշտական երկրորդ կար:

— Վաղը երկուշաբթի օտերային թատրոնում յոգուտ փորձուհիների փոխադարձ ընկ. երգելու են «Րոմէօ և Ջուլիետ» օպերան:

— Պ. Արմենեան Ն. Նախիջևանում ներկայացումներ է տալիս և այնտեղի երկրաստորութիւնը մտաւոր և նրան աջակցելու, որակեղի թատրոնը այս սեղանին նա վերցնի, կազմէ խումբ և կանոնաւոր ներկայացումներով արեւելից այնտեղ:

— Առաջիկայ կերակի նշանակուած է Թիֆ. Հայ գրամատիկ, ընկ. ընդհ. ժողով:

Կախումքիւն

Նորերս լոյս տեսաւ մի գրքիկ, Губо «Заметки деревенского практика о нуждах сельско-хозяйственной промышленности в Кутаисской губернии». (Նկատողութիւններ գիւղական գործնական անձի վերաբերյալ նորանգի գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքների մասին): Գրքիկ սկզբում հեղինակը հարց է դնում, թէ զոյութիւն ունի՞ արդեօք չբաւարութիւն յիշեալ նահանգում և պատասխանում է հարցին այսպէս.

նութիւն չի կարող ցայտ տալ... ես չեմ կառուծում, որ դուք ամենից էլ կրկնաւորեք ձեր պարտքը... Հայրենիքը ձեզ վրայ է դնում իր լալը յոյսերը...

Յափշտակած իրանց սիրելի գործարարի ճաւից, սպաները երկուցին չընտանարհիլ Ամերիկայի բռնաւորներին և յաղթել նրանց:

1. Մարկսական

(Չըշարունակելի)

ԳՈՐԾԸ ԳՈՐԾ Է ՊԼԱՆԱՑՈՒՄ *)

(«Les affaires sont les affaires»)

Կատակերգութիւն երեք գործողութիւնով:

Թարգմանութիւն ընդգրկել Գ. Զ.

Մարկիլ: Գուր ամեն ինչ գիտէ:

Իսիլ. (Սոսնմարար): Գու մեր արհեստն է, պ. մարկիլ: Նւ ահա ինչ կայ, ինչ շատ հարկաւոր է ժենեւայի օգնութիւնը մի մեծ ձեռնարկութեան համար, որ մասամբ նրանից է կախում... ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ ես ձեր շահերն էլ այդ գործի մէջ ի նկատի կուռնեմ: (Թորհրդաւոր կերպով): Գիտէ՞ք, ես հայրենիքը պաշտպանելու մի փորձիկ ծրարել ունեմ... գողաւոր եմ, կարծիք չունիմ որ ես մի լաւ և ջերմ պղծաւոր եմ... (Ձեռքով անկողնում ձեռն): Գուր իմ մասին ինչ և կամենաք տեսէ, բայց թէ ես հայրենասէր եմ, գրա մասին ոչ ոք չէ կարող երկմտել, գրա վերաբերմամբ մենք գիտ կըլտակենք: (Գուր): Այնուհետեւ գուր ունեք...

Մարկիլ: Ի՛նչպէս, կրկին բուն մնաց...

Իսիլ, Գուր ունեք մի տեսակ աղբեղութիւն բնարութիւնների վրայ... մեծ չէ նա, ես այդ գիտեմ:

Բայց այս անգամ ես ոչինչ չեմ ուզում արհամարելու: Գուր, իհարկէ, ձեր աղբեղութիւնը կողդէ՞ք օգուտ իմ թեկնածութեան: (Մարկիլը վեր է թռչում): Գաղտնի, գաղտնի... մի՞թէ վախենալ... ես ձեզ չեմ լսելու, որ թմբուկն առած, դուք գաղ հրապարակ և ձեր լալը ձայնովը գողաք—«ձայն ունեք Իսիլը Լեւոյին», ոչ, երբէք: Պէտք է գաղտնի գործել: Նի՞թէ ինչ մի կողմից ընտրէ պարկի յեղափոխական կուսակցութիւնը, իսկ միւս կողմից ես ունեմ գաղտնի պաշտպանութիւն իշխանութեան կողմից և գնեմ, մի փորձիկ պաշտպանութիւն կղերական—աղբային արքայական—բռնապետական կուսակցութեան կողմից, այնքան մեծ իմ յաջողութիւնը ապահովւած է:

Մարկիլ: Ես տեսնում եմ, պարոն, որ իմ անուր ձեզ քիչ է... դուք ուզում եք գնել իմ ունեցած անձնական վարկը, իմ բարաքական աղբեղութիւնը և չըզկտեմ այլ ես ինչ...

Իսիլ. Տէր իմ Աստուծ, մարկիլ, դուք ինչ ուսումնասիրեք անում: Ինչո՞ւ դուք ամեն ինչին կողմնակցութիւն եք տալիս որ բոլորովին այստեղ չըկայ... դուք ամեն ինչ գողաւորութեամբ եք այնպիսի սայթաքիլ յեղափոխական վրայ, որ մեզ գէշուր է, մինչև անգամ ուղղակի անհասարակ է համաձայնութեան դալ: Վերջ ի վերջոյ, գրանից ես չեմ կողմնակցում (չեղափոխ) և մի և նոյն ժամանակ... որպէս միջնորդ, ես կըստանամ Պորսիլէն, իմ վաղուցան բաղձաւոր: (Գուր):

Մարկ. Բայց... պարոն... Սիլ է ես լաւ եմ տեղեկացել ձեր թեկնածութեան ծրարիքը, հակադրական և ընկերակցական է... Գուր մաքաւում եք հերցոգ Մոթիլի, իմ լալերովսի դէմ, որի համոզմունքներն ես համալրում եմ...

Իսիլ. Երազիք: (Արհամարհական ձեով շարժում է ձեռքերը): Ո՞վ է նրանց կատարում: Միայն թէ ընտրւաւ. իսկ յետոյ՝ բոլոր ծրարները թող զբոսը տանի:

Մարկիլ: Այդ գուցէ այդպէս է... Սեռոյ, դուք յայտնի էք, որքան գիտեմ, որպէս կաթիլիկ եկեղեցուն համարում թշնամի:

Իսիլ. Համոզւած: Գուր ինչ գործացնում էք պ. մարկիլ: Գուր լալերովսի սկզբունքները թող գնան գան. լինում են համոզմունքներ, այն էլ... անտեղի, գործերի մէջ՝ և եթէ մինչև անգամ այդպէս էլ լինէր... (Նա բարձրանում է տեղից և ոգևորւած սենեակի մէջ ետ ու առաջ է շրջում): Գուր կարծում էք, թէ իմ ընկերակցական թեկնածութիւնն աւելի անտեղի չի թալ կաթիլիկ եկեղեցուն, քան թէ ձեր լալերովսի, հերցոգ Մոթիլին՝ իր կողմնակցութիւնը գէշի Աստուծա՝ մայրը և սրբերը...

Մարկ. (Հեղճաբար): Այդ նոր հայեցակէտ է...

Իսիլ. Նա հաստատուն է, պ. մարկիլ... ինչ է ներկայացնում հերցոգը... Ձեք կամենալ ինչ աւել... նրա անցնալը՝ մոխիր է, շարժանքից զուրկ մի նիւթ... մեռած մարմին: Նիկողոսի, եկեղեցին... Բայց եկեղեցին արդէն բաւական ժամանակ է, ետնից քարշ է տալի մի թաղապարկ աղնակաւորութիւն, որ յոթաբաւական դիմաթափ է եղել՝ իր գաղապարկի նախադարձութեան և հետագայում պատասխանութեան շարհիւ... որ չէ խառնուած ոչ մի կենսատու, ոչ մի նորատեղի գործի մէջ... մի աղնակաւորութիւն, որ սաւկաւ առ սակաւ թոյլ տւեց յիմարարար խիլ իր հոգիներ, ամբողջներ... աղբեղութիւնը... գործունէութիւնը և, որ եկեղեցուն օգնելու տեղ, վնասում է նրան իւրաքանչիւր օր աւելի և աւելի՝ իր անհեղինակութիւնով և տկարութիւնով...

Մարկ. (Չգուշարար ծիծաղելով): Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ...

Իսիլ. Բայց այժ, պ. մարկիլ, այդ այդպէս է... կաթիլիկ եկեղեցին ներկայի շարժողութեան մէջ է... Նա նպատակ չունի գիմարութիւն գործելու, նա գեղաւարում է այդ շարժողութիւնը և նրան առաջ է մղում կեսերի մէջ... նա ընդարձակելու, յեղափոխելու, գործելու մի գործութիւն, հիանալի գործութիւն ունի... մի անբարեկամութեան ուժ, որ արդէն արագացւած է, որովհետեւ նա գործում է անդադար... նա շարժում է մարդկանց... գանձեր, գաղափարներ, ամայի երկրներ... նա ամեն տեղ է, նա ունի տաճար, որ հաւատ

*) Տես Տարազ № 30

«Մեր կարծիքով Գուրգիսի նահանգում չը-
քառաբնակչությունը գոյություն ունի միայն այն «արդ-
ևան» գրականության, որոնք չեն ցանկանում
աշխատել, այն եւս աւելի տիրելով քան
թէ գործնականները: Բոլոր տղաներն և աղջկե-
րը, եթէ ցանկանում են աշխատել, կարող են
մի քանի ամսայ մէջ վաստակել քառասուն
մինչև իսկ վաթսու ռուբլի»:

Յետոյ չարունակում է.

«Մենք տեսնում ենք այստեղ շատ գիւղացիներ,
որ առաջ շատ չքաւոր էին, հող չուէին, իսկ այժմ
ընդարձակ են իրանց հողերը և Կանասունների
թիւը, տնկել են այգիներ, իրանց աշխատասի-
րութեան և ստացած վարձի շնորհիւ: Մենք ու-
նենք միայն տաւոր դեսեստին (20 օրավար) հող
և իւրաքանչիւր տարի վճարում ենք մշակների
հազար ռուբլուց աւելի փող. դրա երես-քառորդից
աւելի նրանք դուրս են տանում Գուրգիսի նա-
հանգից: Ուր է այստեղ չքաւորութիւնը»:

Գրքից ունի շատ հետաքրքրական
կտորներ, որ կարող են ճշտութեամբ վե-
րաբերել և միւս նահանգների գիւղա-
տնտեսութեանը, հետաքրքրական են ա-
ւելի ևս գինեգործութեան վերաբերեալ
տեղեկրը: Գիրքը արժէ 50 կ.

Տրիւրի պիեսը, որ այժմ լոյս է տեսել,
ինչպէս մեզ յայտնի է պ. Լևոն Մելիք-
Աղամանը շատ վաղուց է թարգմանել: Այդ
թարգմանութիւնը մեր արդէն յայտնի
թարգմանչի գրչի տակից այնքան կոկ,
այնքան անարատ լեզուով է գուրս եկել, որ
միանգամայն պէտք է դարձանայ, որ այդ
թարգմանութիւնը թողած, բեմի վրայ
են դնում: «Տրիւրի» մի խժողով, մինչև
իսկ անտաշ թարգմանութիւնով: Ի՞նչ է
արդեօք դրա պատճառը, ժողովրդի մը
չափ համար է այդ գործում: Չէ որ
թատրոնը, այդ գեղարեստի տաճարը
գեղեցիկն և լաւն է պահանջում: Յան-
կալի է, որ այսուհետ «Տրիւրի»
ներկայացւի առանց այս կամ անձնա-
ւորութեան քմահաճութիւն պատճա-
ռելու, պ. Մելիք-Աղամանի թարգմա-
նութիւնով:

է վաճառում... հրաշագործ աղբիւրներ, ուր սնապաշ-
տութիւնը շիշերով է շահագործում... խոտովա-
նարաններ, ուր նւասաւացնում է յոյսերը խալով և
բախտը ունայնութիւն է դարձնում... նա ունի ապ-
րանքներով լիքը խանութներ, ոսկով լիքը դրամա-
տներ, արեւստանոցներ, գործարաններ, լրագրներ և
կառավարութիւն, որ կարողացել է մինչև օրս իր պաշ-
տօնականներին հնազանդ պահել և գործակաւորներին
համետ... դուք տեսնում էք, որ ես գիտեմ նրան ար-
ժանապէս զնահատել...

Մարկ. (Հեղեարար): Դուք հիանալի էք: Նա չէի
կարծում, թէ այդքան պերճախօս էք...

Իսիդ. Նա գործը պարզ եմ տեսնում և ուրիշ ոչ
ինչ: Ներքին նա սուրբ գնում էր իր աղնական դասի
ձեռքի մէջ և նրան պատերազմ էր ուղարկում—կատրիկ
և կոտորակ իր համար... բայց պատերազմը այժմ փո-
խել է իր կերպարանքը... Այդ պատճառով նա փոխել
է իր դէնքը: Այժմ պատերազմում են վաստակի և ու-
կո: համար... և աղնականութիւնը չըկարողացաւ օգ-
տուել՝ ոչ վաստակով և ոչ ոսկով... Այնուհետև նրանց
մենք ժողովեցինք մեր ձեռքը... գիտցէք այդ...

Մարկ. Յետոյ ևս արեւմտեանով...

Իսիդ. Նրանք կըսէինք իրենց... ամեն ինչ կը-
սըրբագործւի... մինչև անգամ ձեր տոհմանդանները... (դա-
դար): Հասկացե՛ք, վերջապէս, որ միայն, ինչպէս մարդ-
կանց մէջ է եկեղեցին որոնում և դառնում բնական
դաշնակիցներ... եկեղեցին և ես... մենք մի և նոյն
խմորից ենք, պ. մարկիդ: Ինչ վերաբերում է ազ-
նականութեանը, նա մեռած է: Նա մեռաւ, որովհե-
տեւ չըմբռնեց, որ կեանքի զլխաւոր կանոնը՝ աշխատու-
թիւն է... այսինքն շահեցնել կեանքի մէջ գտնող ա-
մեն մի գործութիւն... և այդ այդպէս է: Իրաւ է, ե-
կեղեցին ժամանակ տու ժամանակ տալիս է ձեզ ո-
ղորմութեան ձեռով իր կառավարչական գործերում
չնչի, մասնակցութիւն, ինչպէս տէրութիւնը տալիս է
մի պաշտօն ծխախոտովաճառութեան վերահսկողների
այրիկներին... ահա ինչու դուք կարող էք մեզ խաբել,

Գ ւ ր ց ա կ ա ն

Կանանց բժշկական ճեմարանը պահ-
պանում է այժմ քաջառապէս մասնա-
ւոր անձանց ներառութիւնով: Ճեմա-
րանի ուսուցչական ժողովը լուսաւորու-
թեան նախարարութեանը խնդիր է ներ-
կայացրել, յիշելով ճեմարանը իր հովանա-
ւորութեան տակ ընդունելու:

— Լուսաւորութեան նախարարութիւնը
գիմել է Մեծ իշխանուհի Նինա Պաւլով-
նայի բուժարանական ճեմարանին, հարց
տալով, թէ արդեօք նա ունի հնարա-
ւորութիւն և ինչ եղանակով աւելի ձե-
ռնտու է դարձնել իր հիմնարկութիւնը
գեմատոյի բժիշկների կարիքների հա-
մար, որոնք կըցանկանային դասընթաց-
ները կրկնելով լրացնել և ուժեղացնել
իրանց բժշկական գիտութիւնը:

— Լուսաւորութեան նախարարու-
թեան գիտնական բաժնում այժմ
քննւում է այն հարցը, թէ հնարաւոր չէ
արդեօք այս իսկ ուսումնական տարե-
շրջանում ներմուծել գիմնագիտօնների
VIII դասարանի մէջ XIX-դ դարի վեր-
ջին կիսի մի քանի ուսանական հեղինակ-
ների գրածքների ուսումնասիրութիւ-
նը, օրինակ. Տուրգենևի, Գոնչարովի,
կոմա Լ. Տոլստոյի, Գոստոմակու և Օս-
տրովսկու: Նոյնպիսի իմաստասիրութիւն
մտադրութիւն կայ մտցնել ընթացական
գալոցների լրացուցիչ դասարանում:

— Լրագրների ասելով, Կովկասի ու-
սուցչական վարչութիւնը, ի նկատի առ-
նելով Անդրկովկասում գտնուող ուսումն-
նարանների քիւթութիւնը, խնդրամատոյց է
եղել լուսաւորութեան նախարարութեա-
նը՝ թող տալ Սև Մովի փերիքադաշնե-
րում և Անդրկովկասի մի քանի ուրիշ
քաղաքներում չորս միջնակարգ ուսում-
նարաններ—երկու գիմնագիտօն և երկու
պրոգիմնագիտօն:

— «Вѣрж. В». տաճ տեղեկութիւնների
համաձայն կայսրութեան մէջ կան այժ-
մայ 246 գիմնագիտներ և պրոգիմնա-
գիտներ 93,160 աշակերտով: 124 բէալա-
կան գալոցներ 43,214 աշակերտով:
Լուսաւորութեան նախարարութեան իւ-
ջէն 1903 թ. հասնում է 39 միլ. 214,
985 ը., սրանից քաղաքների և գիւղերի
սկզբնական կրթութեանը յատկացրած է
10 միլիօն, այսինքն, աւելի քիչ, քան
թէ ծախսում է միայն Բերլին քաղաքը
իր մատաղ սերնդի կրթութեան համար:

Ժամանակագրութիւն

ԵՐԵՎԱՆ, ԱՅՍՏՈՐ, ՎԱՂԸ

Ներքալթի, հոկտեմբերի 21-ին
Նորին Կայսերական Մեծութեան
Թագաւոր Կայսեր զահակալութեան
տարնդարձին գոհացողական մաղ-
թանքներ կատարեցին քաղաքիս ըո-
լոր դասակարգիւններին պատկանող
տաճարներում և աղօթատներում:
Քաղաքը զարդարած էր դրօշակնե-
րով և երկկոյնան լուսավառած:

— Ի Տեւ հանգուցեալ Եւսեբ Ալեքսան-
դր III մահաւան Զարեհիցին՝ անցեալ եր-
կուսարքի եղբեհանգիստներ կառուեցին
Սիօնի, Վանքի մայր Զատուհներում և
այլ աղօթատներում:

— Հոկտեմբերի 14-ին, երկրիս իշխան Գա-
ռավադաւա գեներալ-ադիւտանտ Գ. Ս. Գալի-
ցինը օրապ աշխատութիւնից յետոյ, կառքով իր
իշխանուհի ամուսնու հետ, իրիկնադէմին, ժամը
4-ին զբօսանքից վերադառնալիս երթակայ է
լինում մի անսպասելի փորձանքի: Գոյորի խը-
ճուղու վրայ գիմաւորում են իշխան Գառավադ-
աւադի երեք հասարակ մարդիկ, նախ ողջու-
նում իշխանին և առնելով Նորին Կայսերա-
նայի իշխանից սովորական բարեք, յարձակում
են նրա վրայ: Երկու հոգի աշխատում են իշ-
խան Գառավադաւադի կառքից իջնել, իսկ
երրորդը զաշոյնով վերաւորում է իշխան Գա-

ռավադաւադին, զլից երեք հարած և կը-
ռանը մի հարած: Գառավադի կողքին նստած
կողակը իջնում է կառքից, բայց զնդակը նրա
ոտքին կաշկով ընկնում է գետին: Գառավա-
դին յաջողում է թոցնել կառքը իրարանցումի
ժամանակ և այսպիսով թեթև վերքեր միայն
ստանալով՝ սպառնում է իշխան Գառավադաւադին:
2արագործները երեքն էլ մի քանի ըսպէներ
պաշտպանելով, վերջը զնդակահար են լինում
և մեռնում:

Իշխան Գառավադաւադին պալատում գի-
մաւորում են բժշկագիտները, վերքերը լաւում
և կապում: Այժմ վերքերը բուժում են կանո-
նաւոր ընթացք առած և ոչ մի վտանգ չեն
սպառնում:

Թագաւոր Կայսրը, Մայր Թագուհի Կայսրուհի
Հելենայ թագուհին, իշխանագուհի Եւսեբ
Բարձրաստիճան անձինք, մինչև օրս էլ անընդ-
հատ հեռագրներով իրանց ցնծութիւնն են
յայտնում իշխան Գառավադաւադին սպառնացող
վտանգից պաշտպանող առիթով: Երկրիս բոլոր
հասարակութիւններ, հաստատութիւններ, հիմ-
նարկութիւններ, մաղթանքներ են մատուցանում:
— Հոկտեմբերի 14-ին Լոնդոնում սպանւած է
ուսանայ ինժեներ Սենգուին:

Ձիաբարձ Անտիմ ընկ ներկայ հոկտեմբերի
22-ից Թիֆ. փողոցներով իր քաղաքների եր-
թեկութիւնը երկաթաբեկ է մինչև կէս զիշեր
և աւելի, եթէ թատրոններում ներկայացումնե-
րը դեռ վերջացած չեն լինում կէս զիշերին: Այս
մի անհրաժեշտ կարիք էր, որ սիրալիրութեամբ
յանձն առա յիշեալ ընկ. վարչութիւնը լրաց-
նել:

— Ընտրիկայ տորին Պետերբուրգի գի-
տութեան ճեմարանում կայանալու է օգտապա-
րիկային միջազգային ժողով:

ՆՈՐԱՐՈՑԻ ՀՐԵՏԱՐԱՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնն ստացել է հետեւեալ
նորագոյն հրատարակութիւնները. 1) Դոր-
/ի/. «Մակար Չուբաւ»: Թարգ. Ս. Բա-
րիստի: 1903.

2. Լիւկաւաւար ցանկ պիեսների, որոնք
հայերէն լեզուով ներկայացնելու թոյլա-
ւորած են Կովկասեան չրջանի բեմերի

թէ դեռ կենդանի էք...

Մարկ. Բայց թէ, պարոն, եթէ ես այնքան մի-
ռած եմ, որքան դուք էք ասում... ինչ էք ուզում
ինձանից:

Իսիդ. Այդ իմ գործն է...

Մարկ. Բայց իմը չէ...

Իսիդ. Ձեր կամքն է... Բայց դուք սխալ էք...

Մարկ. Նա կարծում եմ... դուք չէք սպասում,
որ ես պաշտպանեմ եկեղեցին ձեր տարօրինակ դա-
տապարտութիւնների դէմ, նրանցից նա շատ հեռու է...
Իսիդ. Նա նրան չեմ դատապարտում, ես նրան
դուրստում եմ... (Ուսերը թափ տալով)... Դուք չը-
գիտեք մինչև անգամ, թէ եկեղեցին ինչ է...

Մարկ. Այո, եթէ դժբախտաբար եկեղեցին ներ-
կայացնէր այն սրտիկը, որ դուք նկարեցիք... ես
իրաւի, կըզերադասէի: այն ժամանակ՝ նրան արհամար-
ելու... և ես, պարոն, պարծանք եմ համարում սրտիկա-
նէ այն աղնականութեանը, որին դուք յայտարարում
էք ուժասպառ. ճիշտ այն լոպէսին, երբ նա վերա-
կանգնում է...

Իսիդ. Այո... փորձելով ըռնկեցել ամենուրեք
ժողովրդական և ազգային սրտերազմ...

Մարկ. Վերականգնեցնելով իր աւանդութիւննե-
րը, որ խաղաղութեան գրաւական են... և դրանով
ես աւելի եմ գոռողանում...

Իսիդ. Լաւ, լաւ...

Մարկ. Որ չեմ ստորագրել երբեք աւելի հասա-
րակալեցութեանը... յանդուգն... և կատաղի հասա-
րակալեցութեանը, որ ազնւութեան, հայրենիքի, հա-
ւատի և ողորմած քաղաքականութեան տեղ, գրել է
գրամի քաղաքականութիւնը...

Իսիդ. Լաւ, լաւ, պ. մարկիդ, միտքարեցէք
ձեզ... դա օգտակար է...

Մարկ. Դուք տիրապետութեան յաւանդութիւն
ունէք և տէր էք այժմ... առժամանակ: Բայց աւելի
տարօրինակ, քան թէ թշաւ... Յանկարծ հարատեա-
լուց յետոյ դուք միայն մի ձգտում ունեցաք՝ մեզ նը-

մանել... մեր ապարանքները, մեր հողերը, մեր խնե-
թութիւնները, մեր պալատութիւնները, ահա թէ ինչ
են ձեզ պէտք... մեր հին փառաւոր անունները... և
մինչև իսկ մեր հին կահ կարասիներ... (Ատելութիւնով):
Բայց այն ինչ չէ կարելի գնել, այդ նրանցով օգուտե-
լու ձեռն է...

Իսիդ. Նա չեմ ուրիշստալու... Նա ունիմ իմ ձեռ:

Մարկ. Դուք խոտապահանջ չէք:

Իսիդ. Իմ ինձ բաւական է...

Մարկ. Նա բաւական չի լինել այն ամբխին, որին
դուք կողոպտում էք:

Իսիդ. Այդ ոչ դուք գիտեք... և ոչ ես...
Գոնեա, այժմ ժողովուրդը աւելի սիրում է իմ ձեռ
վարմունքը, քան թէ ձերը...

Մարկ. Եթէ դուք ուզում էք, ինչպէս ասում էք,
աշխատել տիրել... այն ժամանակ քաջութիւն ունե-
ցէք մի քանի նոր բան հնարել, քան թէ բաւականա-
նալ ծիծաղալու չափ անցեալին նմանելով... Ստեղ-
ծեցէք ձեզ համար սեփական աւանդութիւններ... Բայց
ոչ՝ դուք ոչ մի ճշմարտութեան, ոչ մի գեղարեստի,
ոչ մի փառայեղութեան... կարելի, չէք զղում, դուք
չէք համարում ոչ մի վիճակներ...

Իսիդ. (ընդհատելով): Վեհալութիւն... վեհու-
թիւն... դրանք լոկ խօսքեր են, որ կրկնել չարժէ: Ոչ
ինչ չըկայ բացի մի բան, որով մի ազգութիւն, որպէս
կազմակերպւած մարմին, որպէս անհատ վեհ է, միծ
է... այդ դրամը: Կաթոլիկ եկեղեցին այդ գիտէ ա-
մենքից լաւ: (Գաղաւթ): Այո, այո... ձեզ համար մենք
աւաղակներ, ծովահներ ենք... սարսափելի հարստա-
հարիչներ... Այդ հասկանալի է և դա ճշմարիտ է իս-
կապէս... Բայց խոտալանեք՝ որ աւաղակները դործ
են կատարում, որ աւաղակները ամեն օր աւաղակե-
մութեանը... ուրեմն մարդկութեան երջանկութեանը
հարկ են վճարում... աւաղակները, ամեն օր հարկ են
վճարում՝ առաջադիմութեանը... ուրեմն մարդկութեան
երջանկութեանը... կեղտոտ սրկական են նրանց
գրամարկները լքցնողները... այդ կարելի է, բայց նը-

վրայ: Հրատ. «Թատրոն» հանդիսի: 1903 թ.

3. «Տրիբլի» դրամա չորս արարածով ժողով գր-Մորէի: Հրատ. Գ. Գալստեանի: Թարգմանեց Լեւոն Մելիք-Աղաման: 1903 թ.

Ռեկի վարդապետ՝ Քարոզական բորովանքներ, Բ. 142 եր. Արեւմտահայերէն, Տպ. Յ. Դաւթեանցի, գինը 40 Կ.: Դ. Հաւանի, Армянские Армянские в «История Армян» Монаха Хоренского, Опыт критики исторических. Կ. 1 Издательство, Կ. II, Материалы. Հրատ. Լազար. Տիգրանեան, Ե. մաս 400 մեծագիր եր. Բ. մաս 143 եր. Մոսկւա, Тип. В. Гатцук, գինը, 3 ր.: Բժու. Գ. Մարգարեան՝ Մայր և Երեմիայ, 137 եր. Թիֆ. Տպ. Մ. Վարդանանի, գինը 40 Կ.: Հազար ու մի հաւ, ժողովրդ. երգեր, խմբագրեցին Կոմիտաս վարդապետ և Մանուկ Երեզնի, 70 եր. Վարդապետ, Տպ. Մայր Աթոռոյ ս. Էջմիածնի, գինը 10 Կ.: Հ. Գ. Գալստեան՝ Ռուկոյտիս և ոչ-ուրիշական հայերէնի լեզուներ, Ե. Հրատ. «Հանգ. ամսագրի», 58 եր.: Հայ գաղութականներ Ռազու և Երանց վերադարձը, Աշխատ. Երգեր ա. Բ. Տէր-Յարութեանցի, 122 եր. Բագու, Տպ. Երգ. Դաւթեանցի, գինը 60 Կ.: Իւստ Գալստեան՝ Լ. Ժի Կոմի, վէպ բուրձարների կեանքի: Ագառնիս Երեմիայի օրը, Թարգմ. Յովհ. Երանցեան, 344 եր. Պետերբուրգ, Պուշկինեան Տպ. գինը 80 Կ.: Դուրդ Բաշինջապետ՝ Կեանքի կեանքից յիշատակներ, 90 եր. Պետերբուրգ, Պուշկ. տպ. գինը 35 Կ.: Ժողովրդական Երանցեան վարդապետ Գալստեան՝ Մանուկեան աստիճաններ և Երանցեան աստիճաններ: Երանցեան, 57 եր. Արեւմտահայերէն, տպ. Գ. Մանուկեանցի, գինը 15 Կ.: Ապրիլի Գալստեանցի՝ Գ. Դ. 46 եր. Բագու, տպ. Մ. Երանցեանցի, գինը 5 Կ.: Մ. Պետերբուրգի հայաց կեանքից Գալստեան Գալստեան վարդապետ Կապիս 1902 թ:

ՆՈՐԱՅԻՆ ԶԵՆՈՒՄԻՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Պեկին. Նախկին ժեներալ Գուրգու-սիանի գիները Սին-Յգեան նահանգում անկարգութիւններ են առնում: Գեկուքի շրջանում մի քանի ուսաների սպանել են:

Գլուխով: Գլուխովի գաւառում պարտիզանական բաներների ուսումնարան են բաց արել:

Մակովեո (Զարայկական շրջանում). երկրաբան Հելլերը Սիբիրիայի համար առաջին անգամ հանքային ջրերի հետազոտութիւններ է առնում:

Սոկինով: Սպասում է իշխանագն Գուրգու-Աղուքի նշանագրութիւնը Մեկ-ինքուրդ Եւերինի իշխանուհի Յիցիլիայի հետ:

Սիմիա: Գետնաշարժից Պարսկաստանի Տուրքիս քաղաքը քանդուել է: Սպանել են մօտ 350 մարդ: Ռուսական իշխանութեան կողմից բժիշկներ են ուղարկւած:

Վիսպադին: Կայսր Վիլհելմին գիւմարեց ներքին դրոշմը նախարարը: Կայսեր հետ եկել էր արքունական կանցլերը:

Պոլիս: Այստեղի հատարմատարած երկու պետութեան ղեկավարներ հրահանգներ են ստացել պաշտպանել բարեփոխումների նախագիծը. երկու ուղիները սպասում են հրահանգների: Բարձր Դուռն կողմից դեռ պատասխան չէ ստացել:

Հոռով: Նոր նախարարութեան կազմը. նախարար-նախագահ և նախարար ներքին գործերի—Ջիւլիանո, արտաքին գործերի նախարար—Տիտոնի, իրաւասութեան նախարար Բոնիֆատի, տէրութեան գանձարանի նախարար—Լուցաստի, ֆինանսները—Բոլանո, գիներական—ժեներալ Պեդրոտի, ծովային—ադմիրալ Միրաբլէո, լուսաւորութեան—Օրլանդո, ժողովրդական աշխատութիւններ—Տեղիգո, Գեկուքի:

Երկրագործութեան—Բաւա, փոստային և հեռագրական—Ստեղծութի-Սկալա:

Սոֆիա: Ընտրած պատգամաւորները բաժանւած են այսպէս. ստամբուլականներ և այլ տէրութեան համակրողներ—155, ազգայնականներ—28, հասարակապետականներ—7, ցանկութեաններ—9 և ազատ ուղղութեան—մէկ:

Պարիզ: Ժամանեց յունաց թագաւորը, մտադիր է Պարիզում մնալ մօտ 8 օր, իսկ այնուհետև ուղևորել Վէնա:

Վէնա: Կապենհագենից վերադարձաւ ժեներալ նահանգապետ Յունաստանի արքայազն Գիորգին:

Հոռով: Տուրքիսում Անկոնի մօտ գզացում էր ստորերկրեայ շարժ, որին հետեւեցին սաստիկ ստորերկրեայ որոտմունքներ: Այսօր (22-ին) երեկոյթը կրկնեց:

Թրիես: Գործից եկաւ ուսական նաւատորմից կոնտր-ադմիրալ Մոյսի իշխուութեան տակ:

Պոլիս: Ռուսական և աւստրիական ղեկավարութիւնները ստացել են Բարձր Դուռն պատասխանը բարեփոխութիւնների նոտայի դէմ:

Վորոնեժ: Ժողովրդական լուսաւորութեանը նպաստող ընկերութիւնը բաներների համար նկարչութեան դասընթացներ է բաց անում:

Լոն: Այստեղ եկաւ չինական-արեւելեան երկաթուղու աւետարական մասի բաժանմունքի կառավարիչը, որպէսզի բանակցէ այստեղի գործարանատէրերի հետ տեղական արդիւնաբերութիւնները Ման-ջուրիցում տարածելու համար:

Վալիկալկա: Կայացաւ Պուշկինի անունը ներկայ ժողովրդական տան օրհնութիւնը:

Ձիւս: Զարայկայի հանքային ջրերի իմաստասիրութիւնը պրոֆ. Զարիկու ձեռքով արդիւնք ունեցաւ Գալստեանի ազդեցութեամբ մէջ, 80 մղոն երկաթուղու:

Պուշկին գտնել անկախութեան գաղութացող խմբու ջուր, չափազանց բարձր որակութիւնով, որ կարող է ձապոնիայից և առհասարակ արտասահմանից ներմուծող ջրերի առաջն առնել:

Կապեսադ: Ենթադրում է, թէ ապստամբել է բնիկերը Կապեսադի մօտ: Երկր, թուով 5000 միլիւն 10,000 մարդ: Վիկտորիկի մի գորագունը գուրս գնաց դէպի Վարուբանդ:

Նիւ-Յորկ: Կոլումբիական Պանամա նահանգը (չտատ) ազատ է յայտարարած:

Վիսպադին: Բերլինի ուսական դեպտան Օստեն-Սակինը պէտք է ներկայ լինի կայսրների տեսակցութեան ժամանակ: Թագաւոր Կայսրը ժամանեց Վիսպադին:

Սիմիա: Հնդկաստանի կառավարութեանը Լոնդոնից թոյլտուութիւն է սպասում գնդապետ Իօնգենսի պատգամաւորութեանը Տիբեթ գնալ: Նրան ուղեկցում են երկու պետական զորագնդեր և սպորներ մի գորարածին:

Արգանա: Զեմստոյի ժողովը վճռեց պաշտպանել Արգանա—Սարովի մի հիւղով դէպի Տալինի երկաթագործական գործարանը տանող ճանապարհը կառուցանելու միջամտութիւնը:

ԴՄԵՂԱԳԻՐ-ՏՐԱՏԱՐԱՆԿԻՆՆԵՐ

Տիգրան Նազարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներկայ Տ.—ի հետ ողորկորով է մեր թոյր լուսնորդներին 1) Մ. Նալբանդեանի Արեւելեան գիւղերի դպրոցն Լոսանում, (Զեմարիա) և 2) «Проводникъ» ընկ. կրկնագիւղների համար յայտարարութիւններ:

Լոսնը ամենուրեք ստեղծում են շարժողութիւն, հարստութիւն, կեանք: Իսկ անցկալում, ձեր իշխանութեան ժամանակ, եթէ որ դուք յիշում էք ձեր աւանդութիւնները... դուք կողոպտում էիք ժողովրդին, հասցնելով մինչև սովի դուռը, ոչինչ չընթողնելով նրան անպի համար, լացի քաղաքների մէջ առուների ցիւրը և գիւղերում նրա ոտը գրած տեղը՝ մի հողի կտոր... Դուք ինչ էիք նրանց տալիս դրա փոխարէն՝ փայտի հարածներ, սլ. մարկիւլ... իսկ ես տալիս եմ նրան՝ ճանապարհներ, երկաթուղիներ, էլէկտրական լուսաւորութիւն, առողջապահութիւն, մի փոքր կրթութիւն, առանցքի սպանք և աշխատանք... կարծում եմ ոչ մի նամակութիւն չի կայ փայտի հարածների հետ: Բուսականին դրկելի վարժանք, խոտաւանք, աւազակների համար...

Մարկ. Պարոն, ես չեմ կարող և չեմ ցանկանում ձեզ հետեւ աղ լրագրական ձև բանական մէջ...

Իսիդ. Նե դուք արդար էք... բաւական է փրկաստիպութիւն անել... փրկաստիպութիւնը ոչինչ արդիւնք չաւել... և մենք իդուր կըրցնում ենք մեր խօսակցութեան թիւը... Լաւ, ուզում էք դուք ինձ հետ մի գրադ դադ:

Մարկ. Փորձե՛ք...

Իսիդ. Այնպիսի, ես նրան կրտսերին: Դէ՛հ, լաւ, ահա իմ պաղը, ես ձեզ նրան կընթանցնեմ մի այլ ձևով... Դնացե՛ք հարցրէ՛ք այդ՝ ու, սովորակ, չափանաւարդն կամ կարողացայ, փորձաւոր մեծ քաղաքագետներին... դոյնը նշանակութիւն չունի այն մարդկանց համար, որ ղեկավարում են ժողովրդին և որոնց, չէ որ դուք հուսաւ էք ընծայում... Դնացե՛ք, վերջապէս, հարցրէ՛ք միայն ձեր խոտաւանահօրը, ով էլ որ լինի, հարցրէ՛ք, թէ նա կրտսերանի մի բողբ ընտրութիւն անել յիսուն միլիոնի տէր, անհատաւոր, ընկերակաւոր, երկրեցուց արտարած, հակադէրական Բոխիդր Լեւոյի և մի չնչին հերցոգ Մոթիսի մէջ... (Լուսնութիւն: Նայում է ուղղակի նրա աչքերին)... Այո... Յետոյ... զնայե՛ք նայալէս նրանից խորհուրդ հարցնելու ամուս-

նութեան և միւս մնացեալ իմ աւաջարկութիւնների մասին... և համարձակէ՛ք ասել հոգով և խղճով, թէ նա իր օրհնութիւնը տալով՝ ձեզ չի պատասխանի, «Իմ որդի... դու կարող ես... դու պէտք է այդ կատարես ի փառս մեր սուրբ մայր եկեղեցու»:

(Կրկին լուսնութիւն: Նրանք իրար երես են նայում): Մարկ. (զրուար կախ զցիւրով, տատանուող ձայնով): Սարտալիկ է...

Իսիդ. Ա՛հ (Գաղար): Դիտէ՛ք, մարկիւլ, երբ դուք երես էիք մտնում, ես մի ցանկութիւն ունէի, խեղդել ձեզ իսկոյն իմ ձեռքերով... Տեսնում էք, ես ձեզ հետ արարողախորհում եմ խօսում: Ինձ յախտակում էք ձեր Պորսիլէն խելու միտքը: Արդէն երկու տարի է, որ ես նրան իմ եմ համարում: Այդ այնքան ճշմարիտ է, որ այստեղ իմ արկի մէջ կայ մի մտկարգակ, կաւ մենք ես ձեզ ցոյց տամ, սրի վրայ Պորսիլէն իմ սեփական հոգերի մի մասն է կազմում: Ես ջնջեցի ձեր անունը և տեղը դրի իմ: Զարձալի է, չէ: Բայց յիտոյ՝ չըղանեմ ինչով դուք ինձ դուր եկաք, իմ մէջ կուրեկցութիւն արթնացրէք... այո, Աստուած վկայ է, բոլորովին անկեղծ եմ խօսում: Բոլորովին անկեղծ եմ խօսում: Հոգուս խորքում չէ որ ես չնորքով մարդ եմ: Ինձ չեն ճանաչում, իսկ իմ միտքը բարի է: Այն ժամանակ ես սկսեցի ուրիշ հնարք մտածել, հնարք, որ հաշտեցնէ իմ օգուտները ձեր շահերի հետ: (Մարկիւրը հեղհեղաւ ծիծաղում է): Այո, այո և ես գտաւ այդ հնարքը. Նե նա բոլորովին այնքան էլ վատ չէ: Զէ որ իմ աղջկու չատ նաղիկ է, փարթում, գեղադարմ և յիմար էլ չէ, ստատան չըտանի: Հապա դուք դուք ինձ ձեր շրջանում մէկին, որ նրան արժեանայ: Դէ, մի փորձեցէ՛ք երեսկայի նրան նախնական նորոգած Պորսիլէն պալատի մէջ... իսկական իշխանագնուհի է, մարկիւլ:

Մարկիւր: Նե երբեք կարծիքաւոր չեմ եղել ձեր աղջկայ արժանիքների վերաբերմամբ...

Իսիդ. Ուրեմն այլ ես ինչ կայ մէջ տեղը: Միք հարկադրի ինձ վերադառնալ իմ հին ծրագրին: Ազնիւ

խօսք, ինձ դա կըվշտացնէ: (Ոգևորւած): Նա այսօր հիանալի տրամադրութեան մէջ եմ... օգուտէք դրանով...

Մարկ. (Աւելի և աւելի տատանւելով): Անկարելի է, դա չա՛տ դժուար բան է...

Իսիդ. Ինչո՛ւ: Դուք առաջինը չէք, որ համաձայնել էք այդպիսի կապ կազմել:

Մարկ. Անշուշտ...

Իսիդ. Ուրեմն ի՛նչ...

Մարկ. Նե ձեզ չեմ ուզում վշտացնել, թանգաղին սրտոն Լեւոյ... Բայց կայ մի բան... մի աւելի ուրջ բան...

Իսիդ. (Խուլած, նայում է մարկիւրի դէպ): Ա՛հ: Մարկ. Այո: Մի ժամանակ ձեզ անախտ հանգամանքներ են պատահել... Նե չեմ ուզում դատաւոր լինել... Բայց այնուամենայնիւ...

Իսիդ. Դա մարտաւումն էր: Նի՞է սկսե՛ք քրքրել լոյսը հարստութիւնների ծաղու՛մը դրան վերջ չի լինի, սլ. մարկիւլ... Լաւն այն է, խոտաւանեցէ՛ք, որ ձեզ երկիւղ է ազդում ժողովրդական կարծիքը կամ աւելի ճիշտը, ձեր շրջանի կարծիքը...

Մարկ. Նե իմ վարժանքները չեմ ստորագրում ժողովրդական կարծիքի...

Իսիդ. Ոչ... Բայց դուք այնուամենայնիւ նրանից քաշում էք և դա չատ բնական է: Աւելի լաւ է, դուք ասացէ՛ք, ընդ միշտ հետեւալը՝ ով փող ունի նա բարձր է՝ ամեն կերպ ժողովրդական կարծիքից: Ուրեմն էլ մեզանից մէկը պատահական մարդ լինի, սպիւս, կարողաւոր, բայց առանց փողի, նա անպէտք է և չնկրու համար կընճոն է: Այդ ես չեմ ասում, մարկիւլ, այդ ասում է բոլոր ազգութիւնների իմաստութիւնը: Այո, նայեցէ՛ք դուք ձեր չուրջը՝ միթէ մենք այնքան արդէն վատ ենք տարում...

(Կըշարունակել)

